

POZORIŠTE KAO GENERATOR NOVOG KONTEKSTA**THEATRE AS GENERATOR OF NEW CONTEXT**Radmila Đurašinović, Miljana Zeković, *Fakultet tehničkih nauka, Novi Sad***Oblast - ARHITEKTURA**

Kratak sadržaj – *Kontekstualni okvir unutar kog se razvija i menja pozorište u velikoj meri utiče na njegovu arhitekturu. Tokom istorije, pozorišni prostori preživljavaju brojne revolucije, menjajući svoju formu i adaptirajući se na nove okolnosti. Međutim, razmatranjem tipologije pozorišta kao pokretača promene – generatora novog konteksta - otkrivaju se načini na kojim različiti koncepti i arhitektonska sredstva mogu da redefinišu urbani identitet, tipologiju, instituciju i funkciju. Procesom konceptualizacije konteksta se definiše projektantsko rešenje rehabilitacije amfiteatra u Uagadugu i generiše novi kontekst ovog prostora.*

Ključne reči: *Arhitektonsko projektovanje, Pozorište, kontekst, koncept, generator novog konteksta, Burkina Faso*

Abstract – *The contextual framework in which the theatre develops and changes affects its architecture to a great degree. Throughout history, theatre spaces have survived many a revolution, changing their form and adapting to each new circumstance. However, in considering the theatre typology as an initiator of change – generator of a new context – the ways in which different concepts and architectural devices can redefine the urban identity, typology, institutions and function are revealed. With the process of conceptualizing context, a design solution for the rehabilitation of an amphitheatre in Ouagadougou is defined, and a new context generated for this space.*

Keywords: *Architectural Design, Theatre, context, concept, generator of new context, Burkina Faso*

1. UVOD

Tokom istorije, strukture koje obavijaju pozorišni čin preživljavaju brojne revolucije, menjajući svoju formu i adaptirajući se na nove okolnosti. Kontekstualni okvir unutar kog se razvija i menja pozorište igra značajnu ulogu u njegovom prostornom izrazu. Pozorište je neraskidivo vezano za društvo koje ga gradi i koje se u njemu okuplja. Međutim, postavlja se pitanje na koji način pozorišta mogu da utiču na neposredni, ali i širi kontekst u kom se nalaze? Konkretnije, postavlja se i pitanje kojim arhitektonskim sredstvima pozorišni objekti generišu novi kontekst?

1.1. Predmet istraživanja

Konkretna tipologija koja predstavlja predmet istraživanja jeste pozorište. Renomirani britanski reditelj, Piter Bruk, započinje svoju knjigu Prazan prostor sa jednostavnom, ali esencijalnom definicijom toga šta je pozorište. On piše: „Mogu uzeti bilo koji prazan prostor i nazvati ga otvorenom pozornicom. Čovek korača kroz ovaj prazan prostor dok ga neko drugi posmatra i to je sve što je potrebno za nastanak jednog pozorišnog događaja“ [1]. Istraživački rad koji predstavlja teorijsku podlogu za postavku idejnog arhitektonskog rešenja revitalizacije amfiteatra u Uagadugu (Burkina Faso) je fokusiran na tipologiju pozorišta u generisanju novog konteksta. Rad polazi od definisanja osnovnih pojmova koji su važni za razumevanje hipoteze i cilja istraživanja: pojma konteksta u arhitekturi i njene uloge u formiranju arhitektonskog koncepta, a potom i definisanje termina generatora novog konteksta.

1.2. Cilj istraživanja

Ovaj rad polazi od prihvatanja činjenice da kontekst utiče na razvoj i promenu tipologija u njegovom dometu, konkretnije pozorišta, kao teme ovog istraživanja. Ovo teorijsko istraživanje polazi od hipoteze da je razmatranje tipologije pozorišta kao *pokretača promene* fundamentalno za njen razvoj i opstanak u promenljivom i nestabilnom kontekstu društva. Cilj ovog rada jeste analiziranje veze između pozorišnih objekata i njihovih različitih konteksta, kako bi se bliže identifikovao uticaj pozorišta na menjanje slike stvarnosti i generisanju novog konteksta. Kroz analizu konkretnih primera primenom metode studije slučaja, otkrivaju se različiti načini na kojim pozorište može da redefiniše postojeći kontekst.

2. TEORIJSKA RAZMATRANJA

Teorijska osnova na kom je zasnovano ovo istraživanje ima dvojak ulogu:

1. Predstavljanje savremenog teorijskog diskursa vezanog za pojam konteksta u arhitekturi, koji obuhvata različita stanovišta u težnji da se definišu kompleksne relacije između urbanog okruženja i arhitekture. Dalje, predstavljanje rada savremenih arhitekata čiju praksu karakteriše specifičan odnos sa kontekstom, sa ciljem ilustrovanja različitih odnosa arhitektonskih praksi prema kontekstu.

2. Definisanje pojma generatora novog konteksta u odnosu na prethodno iznet teorijski diskurs. Značaj i vrednost ovog pojma će se, nakon analize konkretnih primera u trećem poglavlju ovog rada, dodatno utvrditi.

NAPOMENA:

Ovaj rad proistekao je iz master rada čiji mentor je bila dr Miljana Zeković, vanredni profesor.

3. ISTRAŽIVAČKI RAD

3.1. Pozorište kao generator novog konteksta

Razlog za odabir tipologije pozorišta za istraživanje postojećih i generisanih konteksta u cilju identifikacije vrednosti različitih koncepata i različitih arhitektonskih sredstava u generativnoj funkciji je dvostruk. Prvo, pozorište predstavlja temu konkursnog zadatka rehabilitacije pozorišnog kompleksa trupe La Termitje (*La Termitière*) u Burkini Faso. Drugo, sve dosadašnje ideje i oblike pozorišta pokazuju tendenciju ka stanju perpetuelne obnove, pa se tako ističe paralela i određena harmonija između teme o pozorištu i teme o arhitekturi u generativnoj funkciji. Istorija pozorišta, kao i istorija arhitekture, predstavlja odraz predominantnih političkih, društvenih i finansijskih struktura vremena. Međutim, istovremeno predstavlja odraz kontinualnog umetničkog i intelektualnog razvoja čovečanstva. Sa ovim u vezi se pristupa razmatranju tipologije pozorišta kao *pokretača promene*, koja je fundamentalna za njen razvoj i opstanak u promenljivom kontekstu društva.

3.2. Analiza primera

Kroz analizu primera metodom studije slučaja, prema odabranim kriterijumima teži se ka odgovorima na nekoliko pitanja. Takođe, teži se otkrivanju stanovišta autora projekata prema postojećem kontekstu i načina na koji to stanovište definiše njegov pristup u fazi konceptualizacije. Takođe, teži se identifikaciji upotrebljenih arhitektonskih sredstava u oprostorenju koncepta i potom uticaja koji postavljeni koncept ima dalje na okruženje. Kategorije prema kojima se vrši odabir primera tiču se pitanja redefinicije urbanog identiteta, tipologije, institucija i funkcije, kao predominantne teme na kojoj je baziran konkursni zadatak za idejno rešenje pozorišta u Uagadugu, Burkini Faso.

3.2.1 Redefinicija urbanog identiteta

Pitanje kontinualne potrebe za redefinicijom urbanog identiteta je prva kategorija u odnosu na koju se sagledava uticaj tipologije pozorišta u ovom procesu. Za analizu primera je važno postaviti pitanje o tome šta čini urbani identitet jednog grada, a pogotovo istorijskog grada kao više kategorije. Aldo Rosi ističe da osobenost urbane celine zavisi od njene forme, kao i „*složenosti i organizovanosti njene forme u prostoru i vremenu*“.

On objašnjava da se vrednost nedavno sagrađenog arhitektonskog dela procenjuje sama po sebi, ali ovo delo ne bi sadržalo „*bogatstvo motiva preko kojih prepoznajemo jednu urbanu celinu*“ [2]. Identitet grada se meri kroz njegove spomenike, i sećanja koje ti spomenici akumuliraju tokom vremena, a izgradnja novih spomenika doprinosi njegovoj redefiniciji, koja je osnovni preduslov za život grada.

Spona između teorijskog diskursa i analize arhitektonskih projekata metodom studije slučaja predstavlja delo između teorije i prakse, fizičkog i metafizičkog sveta – otegovljenje Aldove teorije o spomenicima, arhitekturi grada, urbanom celinama – Teatro del Mondo. Osim ovog nezaobilaznog primera, analizira se i savremeniji primer La Lira teatra, koji različitim pristupom sa drugačijim kontekstom pruža mogućnost sagledavanja teme sa drugog aspekta.

3.2.2 Redefinicija tipologije

U razmatranju pozorišta kao generatora novog konteksta, nezaobilazno je spomenuti alternativne pokrete 20. veka - društveni okvir njihovog nastanka, i prostorne okvire njihovog delovanja. Prostori alternativnog i eksperimentalnog pozorišta se rađaju kao antiteza prostorima komercijalnog pozorišta, generišući novi kontekst za dalji razvoj pozorišne tipologije u umetničkom, kolektivnom i intelektualnom domenu [3].

Primeri pozorišta odabrani za analizu u potpunosti obuhvataju duh alternativnih pokreta dvadesetog veka, pružajući prostorni okvir za njihovo delovanje. *Performing Garage* Ričarda Šeknera i Teatro oficina Line Bo Bardi menjaju kontekst pozorišta kroz njegovu *tipološku transformaciju*.

3.2.3 Redefinicija institucije

Za ovaj segment istraživanja detaljnije se razmatraju materijalni uslovi pozorišta, a u okviru njih posebno uslovi institucionalnih struktura i praksi, čiji je rad tesno povezan sa tržištem. U zapadnom svetu, konzumeristička ideologija kapitalizma uveliko utiče na proizvodnju konzervativne pozorišne kulture [4]. U ustaljenom sistemu su zarobljene mnoge pozorišne institucije, a izlaz iz njega se postiže inovacijom koja stvara nove forme pozorišta. Kontinualni preobražaj pozorišta je ključ koji osigurava njegovu relevantnost. Dva primera-simbola preobražaja utvrđenih pozorišnih institucija su Šed Narodnog pozorišta u Londonu i Plajvud Bolšoj dramskog pozorišta u Sankt Peterburgu.

3.2.2 Redefinicija funkcije

Redefinicija funkcije, odnosno prenamena objekata, odnosi se na proces ponovne upotrebe objekta za namenu koja je različita od one za koju je objekat prvobitno izgrađen. Prenamena objekata je bitna radi očuvanja vrednosti spomenika grada i njegovog žara - struktura objekata uglavnom nadživljava prvobitnu namenu, a njeno značenje i njena osobenost joj omogućavaju da nastavi da živi ispunjena novom funkcijom. Međutim, ovaj proces je važan i iz drugih razloga: manjka raspoloživog zemljišta u gradovima, održivosti i uštede na materijalima i novčanim sredstvima. Objekti Cineroleum i crkva Svetog Roka prikazuju kako pozorište generiše novi kontekst za dva objekta sa dve dijametralno različite prvobitne namene i njihove korisnike.

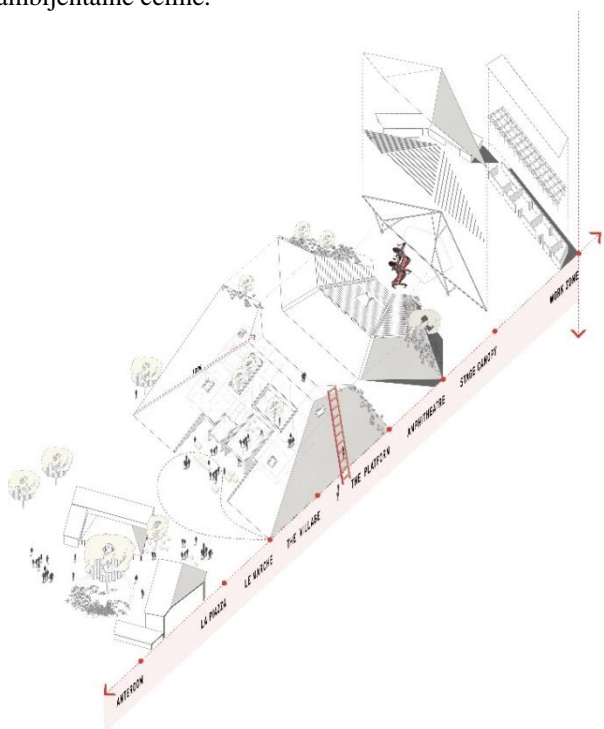
4. PROJEKTANTSKI RAD

Projektantski rad nastaje kao rezultat teorijskog razmatranja i istraživačkog rada. Formirano idejno rešenje pozorišta u Uagadugu nastaje kao odgovor na zadatak studentskog arhitektonskog konkursa “Theatre Populaire Idea (1)” koji predviđa rehabilitaciju amfiteatra *Dezire Bonogo (Désiré Bonogo)* sa ciljem redefinisavanja identiteta okruženja kreiranjem prostora usmerenog ka kulturnom i društvenom razvoju [5]. S tim u vezi, izdvajaju se dve jasne teme čije razmatranje formira podlogu za konceptualnu postavku projekta. Prva se odnosi na postojeći kontekst, prostorni ali i društveni. Sagledavanje vrednosti koje prostor ima za zajednicu, koja je stečena vremenom, što omogućava identifikovanje arhitektonske vrednosti samog prostora. Druga tema se dotiče formiranja auto-

rovih težnji i ciljeva koji prethode konceptualnoj postavci, a oslanjaju se na identifikovane vrednosti predstavljenim u okviru prve teme.

4.1 Opis prostornog rešenja

Koncept je baziran na dodavanju novih slojeva na postojeće slojeve arhitekture lokacije. Predloženo rešenje nastaje kao rezultat pažljivog razmatranja konteksta, i ima za cilj generisanje novog konteksta. Projekat je koncipiran kao putanja kroz tri distinktivne ali i povezane ambijentalne celine.

Slika 1. Aksonometrijski dijagram predloženog rešenja

Prva celina predstavlja postojeći mikroambijent formiran objektima plesnog kolektiva koji radi na lokaciji. Postojeće vrednosti ove celine su očuvane i postojeće stanje objekata se zadržava. Ova celina predstavlja *trem* koji uvodi korisnika dublje u prostor.

Slika 2. Prostorni prikaz druge celine

Druga celina je zemljana rampa koja se formira kao odgovor na geometriju najvažnijeg postojećeg elementa – amfiteatra (slika 2). Postojeći nasip oko spoljašnje strane amfiteatra je hipertrofiran, te formira krov ispod kog se odvijaju sekundarni programi pozorišnog iskustva. Inspiracija za projektovanje ove celine leži u postojećoj topografiji terena, ali i u tradicionalnoj arhitekturi zapadnoafričkih sela – u klaster formacijama, zemljanim materijalima i geometrijskim šarama. Iznad krova-rampe, korisnik se kreće do najviše tačke platforme sa koje se

sagledava čitav prostor – amfiteatar u produžetku, ali i scena koja je deo treće celine.

Slika 3. Prostorni prikaz treće celine

Centralni element treće celina je scena sa nadstrešnicom, čija struktura nastaje kao direktan odgovor na formu amfiteatra kao srži celog prostora (slika 3). Koncipirana je kao imaginarna krovna struktura koja obavija amfiteatar, nakon čega se odlama od njega. Ovim gestom se postiže jukstapozicija između materijalne arhitekture, koja je formirana od postojeće zemlje kao kontekstualni izraz, i porodne strukture koja uokviruje efemerno. Sa jedne strane se nalaze fundamentalne vrednosti zajednice, a sa druge neuhvatljiva i kratkotrajna priroda performansa. Poslednja tačka putanje predstavlja tačka nedogleda, vidna kroz procep u linearnoj formi bekstejdža. Ovaj postupak dopušta okolnom pejzažu da postane deo scenske postavke, ali što je još važnije, označava da se putanja nastavlja – da se domet pozorišta *Dezire Bonogo* širi i van granica lokacije.

4.2 Tehnički podaci

Dva tipa konstrukcijskih sistema su upotrebljena u skladu sa jukstapozicijom koncepta.

1. Masivni sistem, sa nosećim zidovima od nabijene zemlje se koristi kao primarna graditeljska metoda za objekte na lokaciji iz razloga što referencira tradicionalnu arhitekturu države, ali i zbog ekoloških i estetskih kvaliteta.
2. Nadstrešnica je materijalizovana u drvetu. Sastoji se iz glavnog nosećeg sistema stubova i greda od lameliranog lepljenog drveta, i sekundarnog sistema koji nosi slamnati pokrivač i prenosi opterećenje na glavni sistem.

5. ZAKLJUČAK

Nakon definisanja osnovnih pojmova, naglašavanjem činjenice da kontekst utiče na razvoj i promenu određene tipologije, konkretnije – pozorišta kao teme ovog istraživanja, predmet analize je bio uticaj pozorišta na postojeći kontekst, i načine na koji on generiše novi kontekst za određenu sredinu.

Analizom konkretnih primera primenom metode studije slučaja, identifikovani su različiti postojeći konteksti, konceptualne postavke objekata u odnosu na njih, kao i prostorna sredstva kojima se realizuje koncept, a konačno i vrednosti koje oni generišu. Identifikovani pristupi i prostorna sredstva se značajno razlikuju, ističu se pozitivni uticaji koji proizlaze i iz koncepta koji potvrđuju vrednosti postojećeg konteksta, ali i onih čija je postavka subverzivna u odnosu na kontekst. Generisane vrednosti identifikovane u trećem segmentu rada su se pokazale kao značajno korisne odrednice pri projektovanju prostora, koje doprinose generisanju novog konteksta razvoja tipologije, institucija, lokalne zajednice i urbane sredine kao relevantne kategorije istraživanja za potrebe projek-

tovanja idejnog rešenja pozorišta u Uagadugu, Burkini Faso. Projektovano rešenje proizlazi iz identifikovanih vrednosti konteksta, ali i iz izazova ograničenja lokacije. Projekat se, dakle, oslanja na postojeći kontekst, dodatno utvrđuje amfiteatar kao simbol kulturnog napretka grada i referencira lokalnu tradiciju, ali prostornim rešenjem nadstrešnice generiše nove vrednosti, novi okvir za sagledavanje prostora od simbolične, društvene i kulturne vrednosti.

6. LITERATURA

- [1] P. Brook, *“The Empty Space“*, New York, Touchstone, 1996.
- [2] A. Rosi, *“Arhitektura grada“* Beograd, Građevinska knjiga, 2008.
- [3] R. Harwood, *“All the World's a Stage“* London, Secker & Warburg, 1984.
- [4] J. Harvie, *“Theatre & the City“* London, Macmillan, 2009.
- [5] [https://www.inspireli.com/files/burkina_faso/-EN_Theatre%20populaire%20idea\(1\)%20-%20brief.pdf](https://www.inspireli.com/files/burkina_faso/-EN_Theatre%20populaire%20idea(1)%20-%20brief.pdf) (pristupljeno u septembru 2020.)

Kratka biografija:

Radmila Đurašinović rođena je u Vukovaru 1996. godine. Završila je osnovne studije na Departmanu za arhitekturu Fakulteta tehničkih nauka u Novom Sadu 2019. godine.

Dr. Miljana Zeković, vanredni profesor, na Departmanu za arhitekturu i urbanizam Fakulteta tehničkih nauka učestvuje u realizaciji nastave na sva tri nivoa studija (OAS, MAS i DAS). Doktorsku disertaciju „Efemerna arhitektura u funkciji formiranja graničnog prostora umetnosti“ odbranila je 2015. godine.